

Aldona Chachlikowska
Biblioteka Uniwersytecka, Poznań

Zadania dydaktyczne współczesnej biblioteki akademickiej i możliwości ich realizacji na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu

Bibliotekarze, a głównie bibliotekarze akademicy, powinni liczyć się w najbliższym czasie z koniecznością zwiększenia swojej aktywności informacyjnej. Związane jest to ze zmianami programów i planów nauczania w szkołach, co wiąże się z przygotowaniem do reformy szkolnictwa, z unowocześnieniem technologii informacyjnej, którą akceptują prawie wszyscy bibliotekarze, ale nie każdy jest do niej odpowiednio przygotowany. Dodatkowe zadania stawia przed nami nowa strategia nauczania akademickiego, która coraz większą wagę przypisuje indywidualnemu tokowi nauczania. Powszechniejsze stają się studia zaoczne i wieczorowe. W zawrotnym tempie zwiększa się liczba studentów na uczelniach. Studiowanie w coraz poważniejszym stopniu będzie musiało być uczeniem się niż nauczaniem. Do dalszego ustawicznego i efektywnego samokształcenia powinien zostać przygotowany absolwent uczelni wyższej, aby w toku wykonywanej pracy zawodowej mógł korzystać z wykształconego w czasie studiów nawyku pogłębiania swoich wiadomości poprzez np. śledzenie bieżącej literatury i czasopism. Pomoc w osiągnięciu tego skutku powinna być celem organizowanej przez bibliotekę uczelnianą dydaktyki. Pamiętamy o tych zadaniach, realizując zajęcia dydaktyczne w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Wychodzimy też z założenia, że przekazywane przez nas w czasie szkoleń treści powinny wyprzedzać informacyjne potrzeby studentów lub innych kategorii użytkowników.

Rodzaje proponowanych przez naszą Bibliotekę zajęć dydaktycznych przeszły niedawno całkowitą metamorfozę. Nawet istniejące od „zawsze”, bo od dwudziestolecia międzywojennego, „Przysposobienie biblioteczne” studentów I roku, zajęcia obowiązkowe i znajdujące swoje miejsce w planach studiów, nie są już tą, poprzedzoną wykładem, wycieczką po Bibliotece, kończą-

ną wypełnieniem rewersu. Prawie dziesięć lat temu wykład zastąpiliśmy filmem dydaktycznym, a od roku korzystamy z pokazu komputerowego, uzupełnianego komentarzem prowadzącego zajęcia. Wychodzimy z założenia, że czas i nasz i studenta jest cenny. W obrębie 2 godzin zegarowych przysposobienia bibliotecznego musimy studentów poinformować o podstawowych zadaniach biblioteki, omówić rodzaje posiadanych zbiorów, technologię udostępniania, zbiory specjalne i wiele innych związanych z korzystaniem z biblioteki spraw. W tym pomocny jest wspomniany pokaz komputerowy. Nie jest to audycja uniwersalna tylko, dotycząca naszej Książnicy i autorstwa naszych pracowników. Student w czasie tych zajęć musi dowiedzieć się, że biblioteka uczelniana to nie tylko wypożyczalnia książek i czytelnia, ale już, lub w najbliższym czasie, centrum multimedialne, w którym może liczyć na uzyskanie szybkiej i w miarę pełnej informacji także za pośrednictwem poszukiwań Internetowych czy przeszukiwania baz danych na CD-ROM. Wszelkie pomocne w tym zakresie szkolenia zapewnimy wszystkim chętnym w odpowiednim czasie. Pozostałe elementy zajęć oraz plan zwiedzania Biblioteki ujęte są w szczegółowym planie dostępnym każdemu prowadzącemu zajęcia. W ramach tych zajęć informujemy też studentów o możliwości korzystania z poczty elektronicznej - o przekazywanie tej informacji na zajęciach prosili nas pracownicy Ośrodka Informatyki UAM.

Realizacja zajęć z przysposobienia bibliotecznego, zajęć krótkich, dwugodzinnych, ale obejmujących wszystkich studentów I roku studiów dziennych i prowadzonych w grupach do 20 osób, to zadanie organizacyjnie bardzo trudne. W październiku i listopadzie, dwóch podstawowych miesiącach trwania szkoleń, przeprowadzamy w ciągu dnia około 10 godzin zajęć. Zajęcia nie kończą się jednak w tych dwóch podstawowych miesiącach, dla grup nie zgłoszonych w porę i dla studentów z różnych przyczyn na zajęciach nieobecnych organizujemy je do końca zimowego semestru. Od momentu utworzenia grupy bibliotekarzy dydaktycznych i zobowiązania tej grupy pracowników do obowiązkowego odbywania zajęć, z jednej strony, mamy większą liczbę potencjalnych wykładowców, z drugiej zaś - rozmaite problemy. Przykładem mogą tu być żądania, aby dydaktyką zostali obdzieleni po równo wszyscy do niej zobowiązani. Z punktu widzenia osób odpowiedzialnych za realizację zajęć dydaktycznych w Bibliotece, jest to postulat nie do spełnienia, gdyż nie wszyscy pracownicy mają predyspozycje dydaktyczne, nie wszyscy też z różnych względów mogliby realizować zajęcia na odpowiednim poziomie.

Nasz drugi poważny obowiązek dydaktyczny to „Podstawy informacji naukowej”. Są to zajęcia nie mające w zasadzie już nic wspólnego z ramowym programem, który Ministerstwo, wówczas Szkolnictwa Wyższego i Techniki,

ogłosiło w formie powielaczowej 16 marca 1970 roku, zobowiązując uczelnie wyższe do wprowadzenia go w życie. Program ten został w pewnym sensie, raczej symbolicznie niż faktycznie, unieważniony poprzez ogłoszenie w Monitorze Polskim z 1990 roku wśród uchwał uznanych za nieobowiązujące, uchwały nieco późniejszej, bo z 1971 roku, w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Przedmiot w latach siedemdziesiątych i na początku lat osiemdziesiątych realizowany był w UAM w dwóch wariantach: jako zajęcia – 30-godzinne, przeznaczone głównie dla kierunków matematyczno-fizyczno-chemicznych i jako zajęcia 15-godzinne dla pozostałych. Programu tego, przesyconego fachową terminologią dokumentacyjną i takimiż treściami, przydatnymi bardziej w kształceniu bibliotekoznawców czy dokumentalistów niż studentów-użytkowników, już od dawna nie realizujemy.

Prowadzone obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej szkolenia z „Podstaw informacji naukowej” są wynikiem długoletniej praktyki. Zajęcia nie są obecne w programach i planach studiów. Jak wiele innych przedmiotów uzupełniających proces dydaktyczny, zgłaszamy przedmiot w formie oferty instytutom poprzez Prorektora ds. Studenckich, który zleca upowszechnienie tej informacji Działowi Nauczania UAM. Dziewięciopunktowy program zajęć, który dyrekcje instytutów otrzymują, możemy realizować w całości, trwa wtedy 12 godzin, chętnie też omawiamy jedynie wybrane przez zainteresowanych tematy. Nie jest to jednak oferta kierowana do indywidualnych studentów. Przyjmujemy raczej zgłoszenia na przeprowadzenie cyklu zajęć dla kierunku lub np. seminarium magisterskiego. Zajęcia te kierowane są do studentów III lub IV roku studiów. Najmniejszy wymiar zajęć wynosić może 6 godzin, największy, traktowany przez dyrekcję instytutu jako poszerzający wiadomości kierunkowe (na kulturoznawstwie), godzin 30. Średnio zgłasza się do nas rocznie 12-15 kierunków. Większej ilości nie bylibyśmy w stanie obsłużyć. Ostatnio sugerujemy nawet w ofercie, że jest raczej skierowana do studentów nauk społecznych, humanistycznych i filologicznych niż np. ścisłych. Wynika to z faktu, że trudno jest znaleźć osoby zainteresowane prowadzeniem zajęć dla kierunków ścisłych, gdyż niewielu absolwentów matematyki, fizyki czy chemii Biblioteka zatrudnia.

Program zajęć z „Podstaw informacji naukowej” między innymi obejmuje: zapoznanie słuchaczy z tendencjami rozwoju informacji naukowej we współczesnym świecie; inny temat to system polskiej retrospektywnej i bieżącej bibliografii narodowej na różnych nośnikach z filmami dydaktycznymi: Polskie pomnikowe wydawnictwa informacyjne oraz System polskiej bieżącej bibliografii narodowej; kolejny temat to prezentacja zestawu podstawowych bibliografii specjalnych polskich i międzynarodowych dla poszczególnych

kierunków; staramy się, aby były to bibliografie najnowsze, w formie zwartej, zamieszczone w wydawnictwach ciągłych, abstrakty oraz typu current contents; zainteresowanym proponujemy przeglądy posiadanych przez Bibliotekę czasopism specjalistycznych, polskich i zagranicznych; większość szkolonych kierunków decyduje się na temat: Metodyka zbierania materiałów pod kątem przygotowywania pracy magisterskiej (połączony z elementami techniki pracy umysłowej); w czasie kolejnych dwóch godzin zajęć omawiamy i prezentujemy kierunkowe bazy danych bibliograficznych na CD-ROM i uczymy podstaw ich obsługi; dużą popularnością wśród studentów cieszą się zajęcia, na których prezentujemy Internet jako źródło informacji.

Do realizacji zajęć na każdym zgłoszonym kierunku musimy, w większości przypadków, zapewnić dwóch wykładowców. Jedna osoba prowadzi zajęcia związane z korzystaniem z baz danych na CD-ROM i w zakresie poszukiwań internetowych, pozostałe - najczęściej osoba posiadająca wykształcenie co najmniej zbliżone do kierunku, na którym zajęcia prowadzi.

Podstawy informacji naukowej zakładają przekazanie studentom umiejętności dotarcia do poszukiwanych materiałów i efektywnego ich wykorzystania. Czy będzie to metoda tradycyjna: poprzez katalog i poznane bibliografie, czy poprzez poszukiwania komputerowe, to w zasadzie jest to ta sama droga, różniaca się jedynie formą, a zyskiem sposobu najnowocześniejszego jest oszczędność czasu. W realizowanym obecnie i częściowo zaprezentowanym programie zajęć, staramy się połączyć metody tradycyjne z nowoczesnymi, a także uwzględnić ewentualne postulaty dyrekcji instytutów, których studentów szkolimy. Nie chcielibyśmy, aby w przyszłości jedynie zagadnienia związane z wyszukiwaniem informacji za pomocą komputerów stanowiły główny cel szkolenia w ramach naszego przedmiotu. Tym bardziej, że takie techniczne zajęcia także proponujemy studentom i pracownikom, o czym w innym miejscu. Wiele kierunków uniwersyteckich nie rezygnuje z możliwości przekazania swoim studentom umiejętności bardziej tradycyjnego docierania do poszukiwanych informacji. Poznanie bibliografii, od narodowych począwszy, poprzez bibliografie specjalne, na informatorach różnego typu skończywszy, jest niezbędne dla studentów kierunków humanistycznych, społecznych czy filologicznych. Potwierdzeniem naszych założeń jest fakt ich stałej obecności na naszych zajęciach. Uczymy studentów, że droga, którą dotrze do poszukiwanego dokumentu, powinna być kwestią jego wyboru, a dzięki komputeryzacji możliwości będzie miał coraz większe. Cel jest jeden, a dróg dotarcia kilka. Użytkownik powinien mieć świadomość ich istnienia i umiejętność posłużenia się każdą z nich. Wybierze tę, która jest mu najbliższa i którą uzna w danym momencie za najwłaściwszą. Jeżeli najbliższe są mu

poszukiwania komputerowe, internetowe, czy poprzez serwisy online - to bardzo dobrze. Będziemy jednak mieć świadomość, że w momencie, gdy maszyna go zawiedzie lub w przypadku placówki nieskomputeryzowanej, poszukiwania tradycyjne nie będą mu obce.

Obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej „Podstaw informacji naukowej” naucza zespół około 20 osób. Są to z reguły ludzie z pewnym już stażem pracy i mający ambicje dydaktyczne. Średnie roczne obciążenie tymi zajęciami wynosi około 400 godzin.

Podnoszeniu poziomu i weryfikacji programów tych zajęć dobrze służyły, organizowane co 2-3 lata w Jarocinie k. Poznania, konferencje metodyczne - robocze narady wykładowców przedmiotu Podstawy informacji naukowej. Oprócz wymiany doświadczeń na interesujące uczestników tematy ważne były też spotkania kularowe i nieformalne kontakty pomiędzy ludźmi zajmującymi się tymi samymi sprawami. W konferencjach uczestniczyli pedagodzy z Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM, którzy przez kilka kolejnych spotkań wskazywali zainteresowany, najefektywniejsze metody nauczania i przyswajania wiedzy. Myślmy o kontynuacji tych porad w najbliższym czasie.

Trzecią formą szkolenia użytkowników naszej Biblioteki są zainicjowane we wrześniu 1997 roku krótkie, dwugodzinne szkolenia pracowników UAM i zainteresowanych studentów w zakresie obsługi baz na CD-ROM i Internetu dla celów bibliograficznych, prezentujemy przede wszystkim sposoby docierania do katalogów bibliotek, przeglądanie baz sieciowych np. pod kątem lokalizacji czasopism zagranicznych. Podpowiadamy, gdzie można znaleźć pełne teksty w zakresie literatury, czasopisma elektroniczne itp.

Zamiar wprowadzenia szkoleń zasygnalizowaliśmy wszystkim kierunkom uniwersyteckim poprzez akcję rozsyłania ulotek informacyjnych już w czerwcu ubiegłego roku, a od września rozpoczęliśmy szkolenia. Zainteresowanych było bardzo wielu. Zajęcia odbywały się i odbywają do tej pory w wyznaczonym dniu tygodnia. Średnio szkolimy wówczas 6 osób - po 2 osoby przy jednym stanowisku komputerowym. Nie uczymy w czasie szkoleń podstaw obsługi komputera, zakładamy, że osoba zgłaszająca się na specjalistyczne szkolenie podstawowe wiadomości już posiada.

Na tym obowiązki dydaktyczne Biblioteki Uniwersyteckiej nie kończą się, dotyczą jednak szkoleń wewnętrznych pracowników Biblioteki i sieci bibliotek oraz przybywających na praktyki studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, co nie jest przedmiotem rozważań tej Konferencji.